

Azért el a gyermek színházakkal! Tiszteljük a gyermeket és ne alacsonyítsuk játékszerré.” (Paed. Encyclop. L. K.)

Felfogásunknak, nézetünknek megfelelőbb záradékot – az idéztnél – maguk sem tudtunk volna alkotni. Idéztünk. Hadd végezze be más azt a mit mi megkezdtünk. Hátha így nagyobb hatása lesz s a veszedelmes gyermekprodukciókkal felhagynak. Ha ez se használ: korbáccsal kell e ferdeség terjesztőit a szentélyből kiűzni!

Öt szerző keres egy szerkesztőt

(az ADD TOVÁBB! című drámajáték-gyűjtemény új kiadása elé)

Előd Nóra

A veszprémi Candy Kiadó értesített, hogy kifogyóban van az ADD TOVÁBB! 1994-ben 1500 példányban megjelent első kiadása, és felkért a második kiadás előkészítésére. Ennek a lehetőségnek több okból örültem. Egyrészt ez azt jelzi, hogy azok, akiknek e könyvecske szól, rátaláltak és hasznosnak ítélték, és ha a kiadó második megjelentetésre vállalkozik, akkor – remélhetőleg nem minden alap nélkül – további megrendelőkre számít. Másrészt ezzel lehetőség nyílik némi módosításra a visszajelzéseknek megfelelően. Végül pedig alkalmat adott erre az írásra, amelyben a kiadvány keletkezési körülményeinek (szubjektív mozzanatoktól sem mentes) felidézésével egyúttal azt próbálom megindokolni, miért lett a kötet olyan, amilyen, s miért nem lehet *alapvető* változtatásokra számítani az új kiadásban sem. Ehhez azonban engedjék meg egy kis kitekintés a magyar drámapedagógia történetére.

1992-ben, amikor a gyűjtemény készült, Magyarországon a drámapedagógiának alig-alig volt irodalma, és egyáltalán nem volt – mint ahogy ma sincs – tisztázott egységes szóhasználata. Még éppen csak hogy halottunk az Angliában gyakorlattá vált tanítási drámáról. Az első hírhozó, David Davis mindössze két és fél napos – Tornyai Magda egyéni kezdeményezésének köszönhető – „beavatója” (Szentesi drámatábor, 1990 nyara) csak a „jé, de érdekes, jó volna erről többet tudni” rácsodálkozáshoz volt elég. (Maglehetősen rossz érzéssel emlékszem arra, hogy az új megközelítés olyannyira szokatlan, az akkor már mintegy tizenöt éves magyar gyakorlattól annyira elütőnek tűnt, hogy nem is talált egyértelmű megértésre). Ebben az időben a Magyar Drámapedagógiai Társaság három szekcióban működött az aktív drámapedagógusok már akkor sem maroknyi csapatát: volt Oktatási (tantervi anyagban, tanórán alkalmazható dramatikus formák), Nevelési (osztályfőnöki, illetve tanórán kívüli – szakköri, napközis stb. – dramatikus tevékenység) és Színjátszó Szekció (főként vagy kizárólag a gyermekszínházban érdekeltek). Az 1992-es tavaszi közgyűlésen merült föl, hogy az eddigi eredmények és tapasztalatok összegzésére és közkinccsé tehető formába öntésére (tantervi javaslat, tanmenetekbe való beépítés) egy tábor lenne a legalkalmasabb, hasonló a korábbi szépeplékű és termékeny nyári drámapedagógiai táborokhoz (Corvin tér, Zichy kastély). Egy lelkes kolléganőnk, Juhász Magda fölajánlotta tábor céljára vidéki otthonát, ahol valamennyien elférhetünk. Megindult a jelentkezés: 16 név gyűlt össze. Néhányan a tábor kezdetéig lemondták a részvételt; néhányan egyszerűen nem jöttek el – augusztusban mindössze öten állítottunk be a gyönyörű, romantikus Gerjenpusztára. Mi legyen? Nyaraljunk egy pár napot és dolgozunkvégezetlen térjünk haza? Vagy próbáljuk meg öten megvalósítani az eredeti elgondolást: megírni néhány tantárgy tanmenetéhez a dramatikus játék tematikát? Csakhogy ehhez az összegyűlt társaság túlságosan heterogén volt. (Ez az eredője az ADD TOVÁBB! egyenetlenségeinek.) A háziasszony, Juhász Magda tanítónő, ezenkívül (vagy belül) sajátos területe a vizuális kultúra és manuális tevékenység. D. Kósa Vilma általános iskolai tanár, de ért a legkisebbekhez is, amellet egyik legjobb szakértője a gyermekverseknek és népi gyermekjátékoknak. Jómagam, aki hajdan a diákszínházban kezdtem, majd jókora kihagyással a drámapedagógiához tértem vissza, a nyelvi (idegen nyelvi és anyanyelvi) kommunikáció dramatikus formákban történő fejlesztésében számítottam szakértőnek, és felsőoktatási, illetve tudományos (nyelvészet) tevékenységem folytán valamiféle teoretikus hírébe kerültem, így hát a megrendelő – a szerzőkkel egyetértésben – engem kért meg a kiadvány megszerkesztésére. Szücsné Pintér Rozália (jelenleg a Veszprém Megyei Gyermekszínház és Drámapedagógiai Egyesület elnöke) tanítónő, nagy tapasztalatokkal rendelkező „régimotoros” a dramatikus formák alkalmazásában és a gyermekszínházban egyaránt; a kötet létrejöttének egyik bábja. Kovács Andrásné Rozika (ha egyáltalán be kell őt mutatni) magyartanár; egyike a legreggibbi, legszélesebb körű gyakorlattal rendelkező drámapedagógusoknak. A kisiskolásoktól a felnőttekig minden korosztállyal dolgozott; a színház mellett a dramatikus tevékenység nevelési oldala foglalkoztatja leginkább. A KOMPLEX JÁTÉKOK címen közölt játékleírások az ő sajátos játékmódjába betekintést nyújtó szakköri foglalkozások. Műfaji megnevezésük mai tudásunk fényében azért tűnik problematikusnak, mert a tanítási dráma elméletének megismerése óta a „komplex” jelzőt leginkább a *tanítási dráma* kiegészítő

jelzőjeként szoktuk használni, megkülönböztetésül a *dramatikus gyakorlatokból mozaikszerűen szerkesztett drámafoglalkozásoktól*.

Amikor azonban az ADD TOVÁBB! született,

- még nem ismertük a *komplex tanítási dráma* elméletét/szakirodalmát – amelyből pl. a dramatikus gyakorlatokat/dramatikus játékot/tanítási drámát megkülönböztető terminológiát elsajátíthattuk volna, – arról nem is beszélve, hogy ennek általános elméletként/terminológiaként való elfogadásában ma sem egységes a magyar drámapedagógus társadalom;
- gyakorlatunk Mezei Évától, Gabnai Katalintól, Debreczeni Tibortól és másoktól megismert dramatikus eljárások/technikák alkalmazásán túl David Davis 1991-es főtí kurzusával bővült (26 résztvevő), amelyhez azonban nem kapcsolódott egységes elmélet és terminológia;
- egybehangzó vélemények szerint (és ezt későbbi tapasztalatok igazolták) égető hiány volt olyan kiadvány(ok)ban, amelyek a megszokott tanítási módhoz és attitűdhöz képest hatékonyabb, emberszabásúbb (gyermekszabásúbb) eljárásokra nyitott pedagógusok figyelmét a dramatikus tevékenységformákra irányíthatták, és ehhez legalább kezdő lépésként használható anyagot nyújthattak. A táborozó „ötök” (akik egyébként sem korábban, sem később ebben az összetételben nem dolgoztak együtt!) tehát úgy döntöttek, hogy megpróbálják kamatoztatni az együttlétet: létrehozni valamit, ami bizonyára nem lesz nagy mű, nem lesz hibátlan, de hasznos lehet, ha sikerül olyan területet találnunk, amelyben mindnyájunknak van tapasztalata és mondanivalója. Így született a kifejezetten első osztályosoknak szóló drámajátékgyűjtemény ötlete. (Az, hogy az első kiadásra az „5-6 éveseknek” kitétel került, a kiadó bűne, magunk is meglepődünk és bosszankodunk rajta).

A kötet gyors tető alá hozását még egy körülmény motiválta, meglehetősen kapkodást idézve elő. Kiderült, hogy ha záros határidőn belül elkészül, a veszprémi egyetem pedagógiai tanszéke még az adott évben – pályázati pénzből – meg tudja jelentetni. Nem volt mese: a könyvnek az év végéig nyomdakész állapotba kellett kerülnie. Öt szerzővel, akik az ország négy különböző pontján élnek, és mindössze egyheti együttlétre van lehetőségük. Öt szerzővel, akiknek gondolkodásmódjánál, a drámajáték elméletéhez/gyakorlatához való viszonyánál csak fogalmazásmódja – hangsúlyaik, nyelvi stílusuk – különbözöbbs. Amikor a szerkesztés munkáját elvállaltam, pontosan tudtam, hogy a gyűjtemény mindezen körülményeknél fogva eleve nem lehet optimális. Úgy véltem, feladatom a játékok csoportosítása, a leírások lehetőség szerinti egységesítése; a szerzőtársak egyéni hozzájárulásának tiszteletét azonban alapvető kötelességemnek éreztem, és munkájuk negligálására – a beadott anyag számottevő megrostálására – nem éreztem felhatalmazva magam. Ugyanakkor hittem, hogy az elkészülő könyv így is hasznos és hézagpótló lehet, s ezért vállalni kell a sajátos körülményekből adódó következményeket: a többletmunkát és az esetleges elmarasztalást. (Amire nincs mentség: a *hibátlanul* leadott kézirat korrektúrájának átfésüléséről az idő sürgetése miatt lemondtam, s így történhetett, aminek nem lett volna szabad megtörténnie, s amire magam is igen kényes szoktam lenni: a kiadvány helyesírási hibáktól hemzsegetve került a használók kezébe.)

Ültünk tehát a 38 fokos melegben, ki a viszonylag hűvös konyhában, ki (én) inkább a parkban, a fatönkre helyezett írógép előtt: az írógép ugyanis nekem járt, aki a bevezetést szültem, hogy a szerzőgárda, mielőtt szétoszlaná, megvitathassa és jóváhagyhassa a szöveget. A búcsúzásakor a megjelenésnél kb. másfél-szer több játék/játékváltozat volt a kezemben, az egy-kétmondatos vázlattól a lírai/epikus leírásig, a pedagógiai tapasztalatokra is utaló, átgondolt magfogalmazásoktól az ömlesztett ötletáradatig, a legkülönbözőbb változatokban. Innen kezdve rám, a postára és a szerzőtársak „operativitására” volt bízva minden. A kéziratot időben leadtuk. Hogy ezek után miért kellett a megjelenésre *két évet* várni – ne tőlem kérdezzétek! De nyilvánvaló, hogy ezalatt a két év alatt az anyag sokat avult. Mindazonáltal most, amikor – átdolgozandó – ismét kézbe vettem, úgy találtam, hogy a feladatnak, amit felvállalt, lényegében ma is megfelel: a drámajátékvezetői képesítéssel *nem rendelkező* pedagógusokat talán új tájakra irányítja, s éppen „vegyesbolt”-jellegénél fogva azt sugalmazza, hogy ez egy keresztmetszet-féle: „nézzétek mennyi felé kínál elindulást – keressétek tovább a lehetőségeket ebben az irányban!” S ehhez alapfokú eszköztárat ad kézbe.

Ami az elméleti-módszertani bevezetést illeti:

1. Örülök, ha a pedagógusok kedvet kapnak a kétségtelenül többletterheket jelentő dramatikus tevékenységformákhoz, és nem szeretném elijeszteni őket – például egy későbbi tanfolyamtól – a *gyakorlati munkájukhoz* feltétlenül szükségeset meghaladó fejtegetésekkel.
2. Bizonyos elméleti kérdések tisztázásáig és egy magyar nyelvű szóhasználat általános elfogadásáig nem szándékozom a boltoni terminológiát doktriner módon, megkötések nélkül, általánosan alkalmazandónak tekinteni, fenntartva bárki jogát különvéleményre, további elméleti vizsgálódásokra és eltérő – akár vitatható – konklúziókra. Ennek megfelelően a *drámajáték* szót – amelyet egyébként az angol drámaelmélet

magyarítása *nem sajátított ki* semmilyen partikuláris kategóriára – továbbra is alkalmazom, gyűjtőfogalomként valamennyi, dramatikus elemet tartalmazó munkaformára, annál is inkább, minthogy a sajátosan iskolára utaló szóhasználatot (óra, gyakorlat) elvből kerülöm; helyettük következetesen „foglalkozást” és „játékot” – *drámajátékot* mondom.

3. Az átdolgozást továbbra is korlátok közé szorítják a terjedelmi megfontolások. Egy előszó nem helyettesíthet egy tanfolyamot, de még egy módszertani tanulmányt sem. (A tartalomjegyzéket az új kiadásban természetesen pótoljuk.)

Lengyel Zsuzsának a DPM 9. számában megjelent bírálatára csupán egyetlen gondolattal szeretnék reagálni. A bírálat hiányolja a drámajáték-vezető személyisége iránti elvárások kifejtését. Ezek közül az egyik legfontosabbnak a *megengedő* hozzáállást tartom, mely a kategorikus kijelentésekkel szemben a *feltételes módot*, az egyetértést vagy tiltakozást lehetővé tevő *kérdő mondatot*, illetve a vélemények pluralitását deklaráló „szerintem”, „úgy gondolom” megfogalmazást részesíti előnyben. Lengyel Zsuzsa bírálatának egész második fele kijelentésekből áll*, amelyeket a kötet szerzői – drámapedagógusi gyakorlatuk-tapasztalatuk birtokában – egész egyszerűen nem fogadnak el. Ilyenek a foglalkozások időtartamára, a játékszabályok életkori inadekvátságára (?!), illetve az utánzó játékokkal való szembeállítására, a vakjátékok alkalmazására (már az óvodában is nagy nevelési haszonnal alkalmazzák!), a játékleírások, illetve utalások hiányos voltára (a drámajáték olyan, mint a népköltészet: számtalan változatban, címmel, formában terjed, „teljesség” nemigen kérhető számon rajta) vonatkozó állítások. A visszajelzéseket, bírálatokat – Lengyel Zsuzsáét is – az új kiadásban természetesen köszönettel hasznosítjuk.

* Az említett kritika második része (az inkriminált írás teljes változata a DPM 9. számának 35-36. oldalán olvasható):
...Kötetükben az egyes játékokat kategóriákba sorolják. Előrebocsájtják, hogy a „kategóriába sorolás igen viszonylagos és esetleges”, semmi esetre sem jelenti, hogy az egyes játékok csak a megjelölt célra volnának alkalmasak, csoportosításukat „gyakorlati megfontolások diktálták”. Magával a csoportosítási szándékkal és a megvalósítással sincs semmi baj, ám jó lett volna ha az olvasó (felhasználó) útbaigazítást, ismertetőt, módszertani ajánlást kap a különböző játékcsoportokról. (Problémát jelenthet, hogy a játékokat kizárólag úgy lehet megtalálni, ha megjegyeztük, a szerzők hova osztották be őket. A játékok elnevezésük szerint nincsenek betűrendbe szedve.)

A bevezető a továbbiakban módszertani tanácsokkal, jó ötletekkel szolgál: például „teremtünk a játékok köré mindig mesehelyzetet, a megszólalásokat jelezzük mesepálcával, legyen egy kincsesládánk, amelyben a játékokhoz szükséges kellékek vannak” stb.

Majd a hol? hányan? mikor? mennyit? kérdése következik. A hol? és a hányan? kérdésre a választ játéka válogatja. (Általánosan adható jó tanács talán csak annyi: lehetőleg teremben és ne közönség előtt.) A mikor? és mennyit? kérdéseknek az eldöntése a csoporttól függ. A szerzők 50-60 percet(!) javasolnak, Gabnai Katalin viszont heti 3 x 30 percet, illetve 1-1,5 órát ajánl (Gabnai: Drámajátékok 171. old.).

A bevezető legnagyobb hiányosságának azt tartom, hogy nem szól a játékvezető személyével kapcsolatos elvárásokról: „Rendelkezzen emberismerettel, empátiás („beleérző”) és improvizációs (rögtönző) képességekkel, nem utolsósorban társai iránti felelősségtudattal. Külön követelmény, hogy a vezető számára jelentsenek személyes élményanyagot a játékok, játszóként is ismerje azokat, ne csak vezetőként” (Kaposi: Játékkönyv 7. old.); „Nem lehet indoklás nélküli visszautasítás, nem maradhat megválaszolatlan kérdés. A legfontosabb vezetői tulajdonság talán a jó megfigyelés, a kérdezni tudás, a rugalmasság és a következetesség.” (Gabnai im. 137. old.)

Az „Add tovább!” című kötet – a komplex drámajáték órákat is beleszámítva – mintegy 113 sorszámozott játékot tartalmaz. Ezek legtöbbször szabályjáték, noha ennek a korosztálynak a szabálytudata még nem egészen kialakult. A szabályjátékok ugyan fejlesztik a szabálytudatot, de túlzott alkalmazásuk nem javasolt.

E korosztály játékaik leginkább az utánzó játékok. Ezek tekintetében azonban a gyűjtemény nem teljes (lásd Gabnai Katalin már idézett Drámajátékok c. könyvéből 29., 32-34., 36., 44., 49., 56., 72., 77., 92. old.).

A népi játékoknak külön fejezetet szentelnek a szerzők.

A játékok között jócskán akad olyan, amely nem 6-7 éveseknek való (a fokozottan sérülésveszélyesek – pl.: vakjátékok –, a már bizonyos gyakorlatot feltételezők, 8., 9., 34., 35., 51., stb.). Néhány játék leírása hiányos (3., 26., 46., 96., 99., 100., 102., 104.).

A drámajátékok ismertetésének legvégén találhatjuk Kovács Andrásné komplex drámajáték foglalkozásait. A szerzők bevezetőjükben ígéretet tettek arra, hogy a kötet végén majd talál az olvasó játékprogram-mintát. Ezek az ún. „komplex drámajáték” foglalkozások azonban nem a kötet játékait egymásra fűző vázlatok, így tehát nem is adhatnak arra mintát, hogyan lehet gyakorlatokból egy eltervezett pedagógiai cél szerint foglalkozást összeállítani. Véleményem szerint a minták „komplexitása” is megkérdőjelezhető...

A gyűjtemény függelékében vers- és meseajánlásokat olvashatunk, amelyeket játékos megjelenítésre ajánlanak a szerzők, végül „beszélő nevek” zárják a sort.

Alaposan át kéne fésülni a gyűjtemény szövegét, mert az olvasó igen sok – néhol durva – helyesírási hibába ütközik. Jó lenne ezeket száműzni minél hamarabb.

Én az „Add tovább!” című könyvet ezekkel a megjegyzéseimmel együtt adom tovább...